

De invoering van passend onderwijs heeft heel wat voeten in de aarde gehad. Er was veel kritiek: leerkrachten die er niet op toegerust zijn, een bezuinigingsmaatregel, teveel bureaucratie, middelen die niet besteed worden. Hoewel het stof wat is neergedaald, is nog altijd niet voor iedereen duidelijk aan welke voorwaarden scholen moeten voldoen om passend onderwijs mogelijk te maken en welke aandachtspunten van belang zijn. In dit eerste artikel staat het ontwikkelingsperspectief centraal.

AAN WELKE VOORWAARDEN MOETEN SCHOLEN VOLDOEN?

PASSEND ONDERWIJS (1): HET ONTWIKKELINGSPERSPECTIEF

Door de komst van de Wet passend onderwijs kregen scholen een zorgplicht en is in vergelijking met het verleden het beleid nog meer gericht op het vergroten van de zorgbreedte van het reguliere onderwijs, zodat kinderen die voorheen naar het speciaal onderwijs gingen binnen de reguliere school kunnen blijven. Door de invoering van de wet wordt benadrukt dat alle leerlingen recht hebben op een passend onderwijsprogramma en dat er in de toekomst minder (zeker in het voortgezet onderwijs) thuiszitters zijn. Scholen, besturen en samenwerkingsverbanden moeten iedere leerling maatwerk bieden en de scholen zijn verplicht iedere leerling die wordt aangemeld een passende onderwijsplek te bieden. Lukt dat niet op de school van aanmelding, dan wordt in samenwerking met de ouders gezocht naar een passende andere plek binnen het (regionale) samenwerkingsverband waarbij de school is aangesloten. Het uiteindelijke doel van passend onderwijs is te zorgen voor betere onderwijsresultaten en arbeidsmarktposities voor leerlingen die extra steun nodig hebben (ECPO, 2013; Ledoux, Vergeer & Elshof, 2013).

VOORWAARDEN

Bij het vormgeven van passend onderwijs moet de school aan drie belangrijke voorwaarden voldoen:

1. Ontwikkelingsperspectief (OPP). Voor leerlingen in het reguliere onderwijs die extra ondersteuning van het samenwerkingsverband ontvangen wordt een OPP opgesteld. Hierin wordt beschreven wat het uitstroomprofiel van de leerling voor het voortgezet onderwijs is en welke extra ondersteuning de leerling nodig heeft om dit uitstroomprofiel te bereiken. De school overlegt hierover met de ouders.

2. Maatwerk. Passend onderwijs biedt meer ruimte om de noodzakelijke ondersteuning voor iedere leerling vorm te geven. Er wordt uitgegaan van de mogelijkheden van de leerling. De centrale vraag daarbij is wat een leerling nodig heeft om de schoolloopbaan te kunnen doorlopen. De samenwerking en het uitwisselen van expertise met het speciaal onder-

wijs kan dan van belang zijn.

3. Schoolondersteuningsprofiel. Alle scholen hebben een schoolondersteuningsprofiel waarin ze beschrijven welke ondersteuning ze kunnen bieden en welke ambities ze hebben.

In dit artikel gaan we nader in op voorwaarde nummer 1: het ontwikkelingsperspectief.

WAT IS EEN ONTWIKKELINGSPERSPECTIEF?

In het ontwikkelingsperspectief (OPP) wordt beschreven wat het uitstroomprofiel van de leerling voor het volgen van voortgezet onderwijs is en welke ondersteuning de leerling nodig heeft om dit uitstroomprofiel te bereiken. Voor het opstellen van een OPP zijn twee onderdelen richting gevend, namelijk een uitstroombestemming en uitstroomniveau binnen het voortgezet onderwijs voor de lange termijn en een leerrendementsverwachting voor lezen, spelling en rekenen voor de korte termijn (Clijnen, Pieterse, Spaans & Visser, 2009). Door deze werkwijze plant de school het onderwijs voor de leerling en kan zij systematisch evalueren of de doelen en de uitgesproken verwachtingen behaald gaan worden. De specifieke onderwijsbehoeften van leerlingen worden opgenomen in de plannen voor de komende periode. Soms zijn extra materialen nodig om tegemoet te komen aan speciale onderwijsbehoeften, soms specifieke expertise. Een leerling met dyspraxie zou bijvoorbeeld ondersteund kunnen worden met behulp van extra instructie en speciale materialen, maar ook door een remedial teacher. Bij zeer speciale onderwijsbehoeften kan voor een leerling een handelingsplan geschreven worden, waarin gespecificeerd wordt aan welke doelen op welke wijze gewerkt moet worden in een bepaalde periode (zowel in als eventueel buiten de klas). Indien nodig kan specifieke expertise van externen worden ingezet. Op het moment dat de basisondersteuning ontoereikend is, is een OPP (PO-raad, 2014) verplicht. Het onderwijs wordt op deze manier passend voor alle leerlingen, zodat de leerresultaten overeenkomstig hun vermogens zijn (en dus opbrengstgericht). ►

VERSCHIL MET ONDERHANDELINGSPLAN

Er zijn twee verschillen tussen het OPP en het bekende handelingsplan dat voor de invoering van passend onderwijs verplicht was. Meer dan bij het handelingsplan het geval was, worden de ontwikkelingsmogelijkheden van een leerling op de lange termijn in een OPP beschreven. Er wordt allereerst gekeken naar de doelen die aan het einde van de schoolloopbaan behaald kunnen worden, om daarna te bepalen wat er nodig is voor het bereiken van die doelen. Een tweede verschil is dat ouders en school afspraken maakten over het handelingsplan en het met elkaar eens moesten zijn. Het OPP wordt na overleg met ouders en kind opgesteld door de school en vervolgens hebben de ouders instemmingsrecht over het ‘handelingsgedeelte’ van het OPP. Dit gedeelte mag alleen met toestemming van de ouders vastgesteld worden. De ouders hebben echter geen instemmingsrecht over het uitstroomperspectief. Het vaststellen daarvan valt onder de professionele autonomie van de school. De school moet wel met de ouders ‘op overeenstemming gericht overleg’ voeren en goed uitleggen aan ouders (en hun kind) waarom ze bepaalde keuzes maakt en welke consequenties deze hebben voor de dagelijkse praktijk. Als ouders het niet eens zijn met het geschetste perspectief kunnen ze dit natuurlijk met de school bespreken tijdens de jaarlijkse evaluatie van de voortgang (en het OPP) van hun kind. Daarnaast kunnen ze contact opnemen met het samenwerkingsverband over het verzorgen van een samenhangend geheel aan goede voorzieningen en het nemen van verantwoordelijkheid. Verder is het mogelijk naar de medezeggenschapsraad te gaan of naar de Inspectie van het Onderwijs. Komen ouders er niet uit dan kunnen zij naar een geschillencommissie stappen of een klacht indienen bij de school.

DOELGROEP

Het opstellen van een OPP is verplicht voor drie groepen:

1. Leerlingen in het reguliere onderwijs die extra ondersteuning nodig hebben.
 2. Leerlingen in het vmbo met lwoo die extra ondersteuning nodig hebben.
 3. Alle leerlingen in het speciaal (basis)onderwijs, het (voortgezet) speciaal onderwijs en het praktijkonderwijs.
- Het schrijven van een OPP is niet noodzakelijk voor leerlingen die ondersteuning ontvangen vanuit het reguliere (basis)ondersteuningsaanbod op reguliere scholen in het primair en voortgezet onderwijs, zoals bijvoorbeeld remedial teaching voor kortere tijd, dyscalculie en dyslexie.

KRITISCHE AANDACHTSPUNTEN

Let bij de vaststelling van het OPP op de volgende aandachtspunten.

• **Een prospectieve of retrospectieve benadering.** De Inspectie van het Onderwijs eist dat scholen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften een eindniveau vaststellen op basis van adviezen van externe deskundigen, het leerrendement, belemmerende en bevorderende factoren en het IQ. Volgt de school deze eisen en aanbevelingen, dan wordt volgens Wieberdink en Kuster (2011) een prospectief concept van ontwikkeling zichtbaar. Het eindniveau wordt alleen vastgesteld op basis van de beginkenmerken van het kind. De rol van onderwijs, opvoeding én omgeving en het interactieve karakter van leren in zijn breedste zin worden buiten beschouwing gelaten. Daarnaast gaat men er ten onrechte vanuit dat de ontwikkeling van een kind voorspelbaar is en de aangegeven gewenste richting en eindkwalificatie juist zijn. Een OPP zou juist op basis van de wisselwerking tussen kind, onderwijs en opvoeding opgesteld moeten worden (Pameijer, 2014). Bij de kenmerken van het kind kunnen we denken aan een combinatie van zelfbeeld, intelligentie, motivatie, concentratie, leer- en ontwikkelingsstoornissen, gedragingen, houdingsaspecten en fysieke mogelijkheden. Onderwijskenmer-

ken hebben onder andere betrekking op instructie- en onderwijskwaliteit, effectieve feedback, benutte leertijd, klassenmanagement en pedagogische vaardigheden. Bij de opvoeding en de rol van ouders denken we aan de culturele achtergrond en de sociaal economische status van het gezin, de persoonlijke geschiedenis van het kind en de verwachtingen, ondersteuning en betrokkenheid bij school van de ouders. Een retrospectieve benadering doet volgens Wieberdink en Kuster (2011) meer recht aan het kind. In deze benadering wordt het behalen van

VOORKEUR GAAT UIT NAAR RETROSPECTIEVE BENADERING

het gewenste eindniveau beschreven aan de hand van voorgescreven opeenvolgende stappen die de ontwikkeling van het kind zichtbaar maken. De school kan dit eindniveau door middel van het beschrijven van tussendoelen (gekoppeld aan de doelen in de leerlijn) realiseren en vervolgens uitwerken in een plan van aanpak.

- **Baseer het OPP niet alleen op basis van IQ en/of leerrendement.** Een IQ-score is slechts een indicatie van het intelligentieniveau. Deze indicatie is niet nauwkeurig en de betekenis ervan is afhankelijk van de kwaliteit van de test en tal van andere factoren. De intelligentie van mensen is geen statisch feit, maar een gegeven dat zich in een dynamisch proces van leren voortdurend ontwikkelt. Het bepalen van een IQ(-score) is een momentopname, juist bij jonge (en allochtone) leerlingen en kinderen met leerachterstanden of psychiatrische problemen. Ook het leerrendement is geen goede indicator of het enige uitgangspunt voor het schrijven van een OPP. Het is namelijk niet te verdedigen als een leerling vanwege een laag leerrendement een beperkt OPP krijgt, omdat dit lage leerrendement voor een aanzienlijk deel veroorzaakt kan worden door een gebrekkige instructiekwaliteit van de leerkracht of de geringe effectiviteit van de school.

- **Eigen leerlijn of reguliere curriculum.** Uit onderzoek blijkt dat leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften de meeste voortgang boeken als zij zo lang mogelijk bij het programma van hun basisgroep gehouden worden, aangevuld met geïntensifieerde oefening en instructie (convergente differentiatie) (Inspectie van het Onderwijs, 2010). Maar op iedere school zijn wel leerlingen die vanwege hun specifieke onderwijsbehoeften geheel of gedeeltelijk zijn losgekoppeld van het reguliere curriculum van de groep en een eigen leerlijn hebben. De inspectie vraagt scholen zich in dat geval te verantwoorden voor de keuze van een eigen leerlijn voor leerlingen op basis van hun meer beperkte capaciteiten. De keuze voor een eigen leerlijn mag in ieder geval niet ingegeven worden door te lage ambities van de school of tekortkomingen in de kwaliteit van het onderwijs. Daarnaast is het realiseren en in beeld brengen van (voldoende) voortgang door onder meer het bieden van

voldoende effectieve leertijd van groot belang.

- **Stel het OPP gezamenlijk op.** Een OPP wordt gezamenlijk opgesteld door leerkracht, interne begeleider, ouders en zo mogelijk de leerling. Het kan alle betrokkenen, en met name de leerling, motiveren zich extra in te zetten om het gewenste eindniveau en de uitstroombestemming te realiseren.
- **Hoge verwachtingen.** De betrokkenheid van de leerlingen kan vergroot worden als de leerkracht hoge verwachtingen heeft over zijn of haar leerlingen. Uit onderzoek blijkt dat de verwachtingen van de leerkracht grote invloed hebben op de leerresultaten van de leerlingen. Hoge verwachtingen leiden tot hogere opbrengsten (Onderwijsraad, 2007; Rosenthal & Jacobson, 1992) en het uitspreken van bepaalde verwachtingen kan het succes van de leerling positief beïnvloeden. Een laag IQ kan tot lage verwachtingen leiden en een te laag OPP kan negatieve gevolgen hebben. Leerlingen voor wie lage verwachtingen gelden, worden vaak op verschillende manieren ontmoedigd. Op hun beurt gaan leerlingen gedrag vertonen dat overeenstemt met wat de leraar verwacht (self-fulfilling prophecy). En dat terwijl het in goed onderwijs juist gaat om ambitieuze doelen, ook voor de leerlingen met een OPP.

In het volgende artikel gaan we nader in op het maatwerk dat leerkrachten kunnen bieden aan leerlingen in het kader van passend onderwijs. *BSM*

LITERATUUR

- Evaluatie en adviescommissie Passend onderwijs (2013). Evaluatiekader Passend Onderwijs. Den Haag: ECPO.
- Clijsen, A., Pieterse, E., Spaans, G. & Visser, J. (2009). Werken vanuit een ontwikkelingsperspectief in het SBO. Woerden: WSNS+/SBO Werkverband.
- Inspectie van het Onderwijs (2010). Hoe beoordeelt de inspectie indicator 1.4? E-nieuws primair onderwijs, 8 december 2010, www.onderwijsinspectie.nl.
- Ledoux, G., Vergeer, M.M. & Elshof, D. (2013). Nieuwe paden. Samenwerkingsverbanden Passend onderwijs op weg naar nieuwe procedures voor toewijzing. Rapport 906. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Onderwijsraad (2007). Presteren naar vermogen. Alle talenten benutten in het funderend onderwijs. Den Haag: Onderwijsraad.
- Pameijer, N. (2014). Waarom een ontwikkelingsperspectief meer is dan IQ en leerrendement. Geraadpleegd op 14 mei 2015 via <http://wij-leren.nl/iq-test-passend-onderwijs.php>.
- PO-raad (2014). Ontwikkelingsperspectief in het basisonderwijs. Utrecht: PO-raad.
- Rosenthal, R. & Jacobson, L. (1992). Pygmalion in the classroom. New York: Irvington.
- Wieberdink, H. & Kuster, H. (2011). De uitzichtloosheid van het ontwikkelingsperspectief. Orthopedagogiek: Onderzoek en praktijk, 50, 173-181.